

МИЛЕВА – ЈЕДНА СТЕНА

– Милева Марић Ајнштајн (1875–1948) –
српска физичарка и математичарка

”

Моја најлепша сећања на
детињство су вожње бициклом до
Тителског брега, одакле сам
гледала звезде и свице и питала се
како светле у мраку. Мислим да сам
још тада схватила да ће тражење
одговора на оваква и слична
питања бити мој животни пут...

Рођена сам једне хладне децембарске ноћи 1875. године у предивном Тителу. Од првог дана су родитељи пажљиво бринули о мени, јер им је пре мене двоје деце умрло, а и зато што сам рођена са краћом левом ногом. Расла сам у породици пуној љубави, у којој се после мене родило још двоје деце: сестра Зорка и брат Милош.

Мој отац је био подофицир у аустроугарској војсци у Тителу, где је и упознао моју мајку. Након мог рођења, постао је судски писар, због чега смо се више пута селили.

Моје детињство је било безбрижно. Иако због краће ноге нисам могла да учествујем у разним дечјим играма, јер нисам могла да трчим, скачем и пењем се по дрвећу, уживала сам у вожњи бициклом, нарочито код бабе и деде у Тителу. Тада бих се одвезла до Тителског брега, легла на траву и посматрала звезде и свице. Такође, то што нисам могла да учествујем у дечјим играма ми је дало могућност да пажљивије посматрам свет и размишљам о разним стварима.

Нису ме много погађали ни коментари које сам стално слушала док сам пролазила улицом:

„Јадница, види је како храмље, та се никада неће удати.”

„Баш ми је жао Марића, имућна и угледна породица, али дете је ћопаво.”

„Шта ће јадница, какав ће јој живот бити због те ноге.”

Нису, јер сам знала да ће сви они једног дана видети шта ће постићи та „јадна, ћопава” Марићева кћи.

Још пре поласка у школу сам научила да читам, пишем и рачунам, јер су моји родитељи схватили колико је образовање важно. Зато су, уосталом, и уложили доста времена и новца на школовање све троје деце (мој брат Милош је постао лекар и дао значајан допринос развоју генетике, а сестра Зорка је студирала биологију).

Основну школу, која је трајала четири године, завршила сам у Руми, где смо тада живели. Пошто у Руми није постојала гимназија, школовање сам наставила у Новом Саду и Сремској Митровици, где сам завршила четири разреда више основне школе. Волела сам да идем у школу, да учим, истражујем и полако улазим у свет науке. Тада сам се и први пут заљубила и те две љубави су обележиле цео мој живот: љубав према математици и физици. У свету једначина и математичких и физичких проблема увек сам се осећала опуштено и срећно, све је било логично и повезано, требало је само дубоко промишљати, што мени никада није био проблем. Наставник математике и физике је рекао мом оцу: „Пазите на ово дете, она је редак драгуљ”.

Када сам завршила основну школу, уплашила сам се да је моје школовање завршено, јер за девојчице у Аустругарској даље школовање није било дозвољено. На моју велику срећу, моји родитељи су одлучили да ме пошаљу у Шабац, где сам завршила прва два разреда средње школе.

У међувремену се моја породица преселила у Загреб, јер је отац тамо добио посао. Нису могли да ме упишу у школу јер није постојала средња школа за девојке. Ипак, на инсистирање мог оца, дозволили су ми да слушам наставу и полажем испите. Можете ли замислити њихову изненађеност када је девојчица, којој су једва дали пристанак да слуша предавања, била најбоља на испитима из математике и физике!

Била сам поносна на себе јер сам на неки начин крчила пут свим девојчицама које су хтеле да се школују и да не буду само домаћице.

Пошто у Загребу нисам могла да матурирам, јер сам била девојка, отац ме је послао да последњи разред завршим у Берну у Швајцарској. Матурирала сам на Вишој девојачкој медицинској школи и уписала Медицински факултет у Цириху. Али, моје две прве љубави су ипак преовладале и одлучила сам да полажем пријемни на студијама математике и физике на Политехничком факултету. И примљена сам! Девојчица из Титела, коју су сви сажаљевали, уписала је студије

математике и физике и ушла у свет који је традиционално био резервисан за мушкарце. Била сам пета девојка која је уопште уписала тај факултет и једина на студијама математике и физике.

Имала сам утисак да сам коначно пронашла себе: слушала сам предавања изузетних професора и уживала у дискусији о математичким и физичким проблемима са колегама. А један од њих, Алберт Ајнштајн, био ми је посебно драг. Био је четири године млађи од мене и у почетку сам га посматрала као млађег брата. Проводили смо доста времена у заједничком учењу, а везивала нас је и љубав према музици: заједно смо свирали, он виолину, а ја клавир. Временом сам схватила да моја осећања према њему полако прерастају у нешто више. Уплашила сам се, јер зашто би он хтео девојку која храмље, старију од себе, а осим тога, он је био Јеврејин, а ја Српкиња (различите вере у то време су биле неспојиве). Зато сам на другој години студија отишла у Хајделберг у Немачкој, иако сам тамо могла само да слушам предавања, јер девојке нису могле да се упишу на факултет. Тада сам слушала предавања о фотоелектричном ефекту, што нам је касније било од велике помоћи када смо писали рад који је добио Нобелову награду.

Алберт ми је писао дуга писма и молио да се вратим у Цирих, што сам на крају и урадила. Били смо заљубљени и срећни, али његови родитељи нису дозвољавали да се венчамо из истих разлога због којих сам и отишла у Хајделберг. Без обзира на то, ми нисмо могли једно без другог, уживали смо у нашој љубави и раду на новим физичким теоријама.

Положила сам све испите, али нисам дипломирала јер се Алберт, који је већ дипломирао, посвађао са професором. А можда и зато што ниједна од девојака које су пре мене уписале Политехнички факултет није дипломирала. Свет науке је ипак био резервисан само за мушкарце.

Алберт и ја смо се коначно венчали након што је његов отац на самрти дао свој благослов. Добили смо два сина, Ханса Алберта и Едуарда. Сваке вечери смо до касно у ноћ развијали физичке теорије и писали радове. Били смо одличан тим: Алберт је имао идеје, а ја сам те идеје преводила у свет једначина, јер сам била бољи математичар од њега. Велики број тих радова је објављен. Само у години када је рођен наш први син, објављено је више од 50 наших радова, а за један од њих, у коме је објашњен фотоелектрични ефекат, Алберт је добио Нобелову награду. На свим радовима је био потписан само Алберт, што мени није сметало, јер ми смо били једна стена (Ајнштајн, *ein Stein*, на немачком значи једна стена). То су биле најлепше године мог живота, јер сам спојила своје три велике љубави: Алберта, математику и физику.

Алберт је врло брзо постао светски познат научник, постао је професор у Берлину, али нас је та његова слава удаљила једно од другог. Вратила сам се са

децом у Цирих и на крају смо се развели. Након развода сам се у потпуности посветила синовима, јер сам морала самостално да се бринем о њима.

Иако мој допринос Албертовим радовима није био познат и признат у почетку, касније је откривено да сам велики удео у развијању и доказивању његових теорија имала и ја. Због тога данас улице у Београду и Новом Саду носе моје име, а постоји чак и улица са мојим именом у Хајделбергу. Моје име носи и награда за најбоље студенте Природно-математичког факултета у Новом Саду. Драго ми је што сам ја била једна од оних које су крчиле пут девојчицама које желе да се баве науком и надам се да сам инспирисала и неке од вас. А за почетак, довољно је само да отворите прозор и погледате у звездано небо...